

У паэме «Тарас на Парнасе» бурлеск выкарыстоўваецца як сатырычны прыём у абмалёўцы вобразаў багоў і выяўленні аўтарскай думкі, ідэі твора.

1. Абгрунтуйце тэзіс, што ў паэме «Тарас на Парнасе» вырашаецца пытанне народнасці літаратуры. Праілюструйце фактамі з твора.
2. Як называецца літаратурны прыём парадзіравання высокага праз нізкае? З якой мэтай ён выкарыстаны ў паэме?

Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч

(1808—1884)

У. Тоўсцік.

Драматург В. Дунін-Марцінкевіч ►

Вінцэнт Іванавіч Дунін-Марцінкевіч па праву лічыцца першым класікам беларускай літаратуры XIX стагоддзя. Гэта значыць, што яму першаму з беларускіх літаратараў таго часу ўдалося дасягнуць у сваёй творчасці такіх вяршынь, якія відаць праз гады і адлегласці.

Лёс падараваў пісьменніку надзвычай арыгінальны і шматгранны талент і даволі працяглае жыццё, хоць і нялёгкае. Нарадзіўся ён 4 лютага 1808 года ў фальварку Панюшкавічы (Бабруйскі павет) у сям'і збяднелага шляхціца-арандатара. Род Марцінкевічаў жыў у Беларусі з XVI стагоддзя.

На думку вучоных, слова «дунін» перакладаецца як «датчанін».

Вінцэнт змог скончыць толькі мясцовае павятовае вучылішча. Ведаў, атрыманых у гэтай навучальнай установе, хапіла, каб затым нейкі час, да набыцця ў 1840 годзе фальварка Люцінка (цяпер Валожынскі раён), працаваць памочнікам каморніка (землямера), службоўцам палаты крымінальнага суда, перакладчыкам у Мінскай каталіцкай духоўнай кансісторыі¹. Усе ж астатнія веды ён набыў,

¹ Кансісторыя — тут: царкоўна-адміністрацыйны орган.

а прыродныя здольнасці (у тым ліку літаратурныя) развіў цалкам самастойна. Па некаторых звестках, ён нядоўгі час вучыўся ў Пецярбургу на медыка, але не змог прызвычаіцца да анатаміравання і пакінуў вучобу. Тым больш што ў 1826 годзе памёр яго дзядзька С. Богуш-Сестранцэвіч, які апекаваў Вінцэнта. Дунін-Марцінкевіч шмат падарожнічаў. Падтрымліваў сяброўскія адносіны з многімі выдатнымі сучаснікамі, у тым ліку з кампазітарам Станіславам Манюшкам, які напісаў музыку на некаторыя яго оперныя лібрэта. В. Дунін-Марцінкевіч валодаў некалькімі мовамі, выдатна ведаў беларускі фальклор, пісьмовыя літаратуры — не толькі блізкія (польскую, рускую і ўкраінскую), але і далёкія (у яго публікацыях сустракаюцца імёны Вальтэра, Дзідро, Бальзака, Дзюма...).

Верш, паэма, вершаваная аповесць, камедыя, фарс-вадэвіль, опернае лібрэта, публіцыстыка, паэтычны пераклад... Далёка не ўсім літаратурам пашанцавала, што ля іх вытокаў адразу з’явілася столькі мастацкіх відаў і жанраў, як гэта здарылася з нашай літаратурай дзякуючы Беларускаму Дудару (так сучаснікі называлі пісьменніка). Акрамя літаратурнага таленту, у В. Дуніна-Марцінкевіча былі яшчэ і здольнасці артыста, спевака, кампазітара, рэжысёра, стваральніка і мастацкага кіраўніка першага нацыянальнага тэатральнага калектыву.

Беларускі пісьменнік Ядвігін Ш., які вучыўся ў прыватнай школцы В. Дуніна-Марцінкевіча ў Люцінцы, прыгадваў, што пісьменнік шмат пісаў, складаў напісанае ў вялізны куфар, які, на жаль, быў пазней знішчаны пажарам.

Кажуць, напісанае застаецца. Відаць, выказванне гэта не зусім дакладнае: застаецца надрукаванае. Засталіся ў асноўным польскамоўныя і некаторыя беларускамоўныя творы, а таксама цудам выратаваны з-пад агню царскіх цензараў паасобнік перакладзеных Вінцэнтам Дуніным-Марцінкевічам першых дзвюх песень «быліц» паэмы Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш».

Пасля паўстання 1863—1864 гадоў пра друкаванне беларускіх твораў на радзіме і гаворкі быць не магло. Як ні стараўся пісьменнік змясціць у афіцыйным друку сваю п’есу «Пінская шляхта» (1866), нічога не атрымалася. Друкавацца ж нелегальна за мяжой (як гэта пазней рабіў Францішак Багушэвіч) было вельмі складана і рызыкоўна.

Хоць прамы ўдзел В. Дуніна-Марцінкевіча ў паўстанні і не быў даказаны, усё ж яго арыштавалі, звыш года ён прасядзеў у астразе, а пасля да самай смерці заставаўся пад наглядам паліцыі. Акрамя гэтага — арышт дачкі Камілы за сувязь з паўстанцамі, высылка яе ў Сібір, хранічная адсутнасць сродкаў на жыццё, вялікая сям'я, якую трэба было ўтрымліваць, за лёс якой нельга было не хвалявацца...

Умеў ён прынадна настроіць
Тон ёмкі ў дудзе-самагудзе,
Што нам і цяпер яна грае,
І вечна канца ёй не будзе.

Янка Купала. «Памяці
Вінцука Марцінкевіча».

Часопіс «Крај» («Край») у некралогу¹ В. Дуніну-Марцінкевічу ў свой час пісаў: «Удзячна і сардэчна ўспомняць яго некалі — калі пасталеюць — наступныя беларускія пакаленні». Што, несумненна, і робіцца. На магіле пісьменніка ва ўрочышчы Тупальшчына, недалёка ад Люцінкі, пастаўлены помнік, а ў самой Люцінцы месца, дзе стаяла хата Беларускага Дудара, адзначана мемарыяльным знакам. На радзіме пісьменніка, у вёсцы Сычкава Бабруйскага раёна, таксама ўстаноўлена мемарыяльная дошка.

Па рашэнні ЮНЕСКА — установы Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па пытаннях адукацыі, навукі і культуры — 2008 год быў абвешчаны годам Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча.

У Мінску побач з ратушай і тым месцам, дзе стаяў тэатр, у якім ставіліся першыя беларускія оперы, пастаўлены помнік двум стваральнікам нацыянальнага опернага мастацтва — В. Дуніну-Марцінкевічу і С. Манюшку.

Леў і Сяргей Гумілеўскія, ствараючы скульптурны твор, імкнуліся праз пластыку адлюстраваць творчы дыялог геніяльных асоб. Растлумачце, чаму Вінцэнту Дуніну-Марцінкевічу і Станіславу Манюшку пастаўлены агульны помнік.

Л. Гумілеўскі, С. Гумілеўскі.
Помнік В. Дуніну-Марцінкевічу
і С. Манюшку ў Мінску ►

¹ Некралог — артыкул, прысвечаны нябожчыку.

Творы пісьменніка перакладаюцца і друкуюцца на розных еўрапейскіх мовах. Імем Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча названы Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі ў Бабруйску, вуліцы ў Мінску, Маладзечне, Івянцы і іншых населеных пунктах Беларусі. З вялікім поспехам ідуць спектаклі па п’есах «Пінская шляхта» і «Ідылія» ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы ў Мінску, у іншых тэатрах рэспублікі і за мяжой. Асобныя творы пісьменніка атрымалі музычнае ўвасабленне.

1. Якімі талентамі валодаў В. Дунін-Марцінкевіч, у чым і як гэта выявілася?
2. Чаму амаль усе асноўныя прыжыццёвыя кніжныя выданні пісьменніка з’явіліся менавіта ў сярэдзіне 50-х гадоў XIX стагоддзя, а не раней ці пазней? З урокаў гісторыі ўспомніце, у чым сутнасць сацыяльна-палітычнай сітуацыі ў Беларусі ў гэты перыяд.
3. Як ушаноўваецца памяць Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча ў Беларусі і ў свеце?

4. На айчынным Парнасе радаводнае дрэва класіка новай беларускай літаратуры, яе патрыярха — В. Дуніна-Марцінкевіча — найбольш вядомае. Пазнаёмцеся з радаводам Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча (склаў Язэп Янушкевіч; намалявала Галіна Хінка-Янушкевіч), звесткамі пра пісьменніка ў электронным рэсурсе і падрыхтуйце міні-паведамленне «Такім В. Дуніна-Марцінкевіча я дасюль не ведаў (не ведала)».

5. Пісьменнік Уладзімір Караткевіч у рамане «Каласы пад сярпом тваім» так апісаў знешнасць Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча: «На краёчку канапы, у кутку, сядзеў, зручна ўціснуўшыся ў мяккую падушку, нібы патануўшы ў ёй круглаватай фігуркай, маленькі дабрадушны гарбун. Горб у яго быў невялічкі і нагадваў бы лёгкую сутуласць, калі б толькі правае плячо не было вышэй за левае... На круглым мяккім абліччы блукала ўсёдаравальная, расчуленая ўсмешка. Гарбуну было год сорак пяць, але праставатыя блакітныя вочы, светла-русыя валасы, у якіх цяжка было заўважыць сівізну, румяны ўсмешлівы рот надавалі ягонаму абліччу добры, наіўны, у нечым дзяціны выраз. Зірнуўшы на яго, нельга было не сказаць: “Ах, які добры чалавек!”». Разгледзьце рэпрадукцыю карціны Уладзіміра Тоўсціка «Драматург В. Дунін-Марцінкевіч». Што, на ваш погляд, яднае літаратурны і жывапісны партрэты? Апішыце вынікі сваіх назіранняў.

«Пінская шляхта»

Паводле жанравага вызначэння самога аўтара, перад намі — «фарс-вадэвіль у адной дзеі».

Тут і анекдатычны сюжэт: два збяднелыя, але ганарыстыя шляхціцы з глухога кутка Піншчыны, Ціхон Пратасавіцкі і Іван Цюхай-Ліпскі, «п’яныя завяліся ды пабіліся з сабою за шляхецтва», бо другі назваў першага «мужыком». Сварка бацькоў, як і ў трагедыі славутага англійскага драматурга Уільяма Шэкспіра «Рамэа і Джульета», пагражае шлюбам закаханых дзяцей — дачкі Пратасавіцкага Марысі і сына Цюхай-Ліпскага Грышкі. Але на разбор справы прыязджае станава прыстаў Кручкоў, і ўсё заканчваецца шчасліва: шляхціцы мірацца, дзяцей бласлаўляюць да шлюбам і ўсе радасна танцуюць, спяваюць.

Аднак перад намі не проста вадэвіль, а **фарс-вадэвіль**. Слова «фарс» паказвае, што ў вадэвілі вострая камедыйнасць павінна напайняцца жыццёвай злабадзённасцю, рэалістычнай канкрэтнасцю, нават вальнадумствам. Многае з гэтага маецца і ў «Пінскай шляхце». І вось тут трэба ўлічыць, калі — а менавіта ў **1866 годзе** — была напісана п’еса: праз пяць гадоў пасля адмены прыгоннага права, праз два гады пасля жорсткага падаўлення паўстання 1863—1864 гадоў, асноўнай рухальнай сілай якога была шляхта. Адмена прыгоннага права прывяла да рэзкага павелічэння класа царскіх чыноўнікаў. І ўсіх іх патрэбна было ўтрымліваць у асноўным хлебаробскай працай.

▲ Сцэны са спектакля «Пінская шляхта». Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы

Само ж чыноўніцтва зрабілася надта нахабным, стала займацца паборамі, не баялася адкрыта браць хабары. Як той станавы прыстаў Кручкоў з «Пінскай шляхты», які не саромеецца браць хабар, праводзіць адначасова «следства» і «суд» і з дапамогай пісарчука Пісулькіна абсурднымі штрафаў абірае запалоханую пінскую шляхту да ніткі. Не толькі ўдзельнікам бойкі, але і яе сведкам, нават тым, хто бойкі не бачыў (абсурд!), прысуджаецца кара і вялікі штраф: «Обжалованный Протосавицкий имеет зараз же уплотить пошлин 20, прогонных 16 и на канцелярию 10 рублёв. Жалующийся Липский в половине того, сведкі, каторыя бачылі драку, а не баранілі, — по 9 рублёв, а вся прочая шляхта, што не бачыла дракі, за тое, што не бачыла, — па 3 рублі. Плаціце!» Гэта — з пастановы «суда». Але ж пасля «суда» зачытваецца яшчэ «дэкрэт». Паводле яго: «а) Тихону Протосавицкому, как уголовному преступнику, назначается: 1) 25 лоз на голай земле без дывана и 2) штрафа 25 руб. в пользу временного присутствия; б) Ивану Тюхаю-Липскому, как нанесшему личное оскорбление Протосавицкому, назначается: 1) 15 лоз на дыване и 2) 15 руб. штрафа в пользу временного присутствия».

Некалі лічылася вялікай абразай, калі шляхціца кара́лі розгамі, паклаўшы яго на голую зямлю, без посцілкі. Маёмасны стан тагачаснай пінскай шляхты нічым не адрозніваўся ад стану навакольных сялян, але фанабэрыя, ганарыстасць засталіся ранейшымі.

Дэталі «на голай земле без дывана» і «на дыване» вельмі красамоўныя. «Даў бы сто рублёў, каб дыван падаслалі», — кажа Пратасавіцкі і просіць у пісарчука Пісулькіна (гаваркое прозвішча!) па рады, як «ад лазы збавіцца». Ведаючы добра тарбахвата і кручкатвора (адсюль і прозвішча персанажа) Кручкова, той раіць: «Злажыце яму добры гасцінчык, авось паквапіцца?» Кручкоў, зразумеўла, і на гэты хабар «паквапіўся»...

Кручкоў піша і тут жа чытае пастановы і «следства», і «суда», звяртаючыся да царскіх «указаў» і «законаў» Статута Вялікага Княства Літоўскага. «Як ён, на бяду нашу, усе ўказы і законы як рэпу грызе і не заікнецца...» — здзіўляецца Пратасавіцкі, не задумваючыся нават, што дзеянне Статута ВКЛ у Беларусі было адменена яшчэ ў 1840 годзе, а рускія цары Пётр I, Елізавета Пят-

роўна, Кацярына II, якія жылі ў XVIII стагоддзі, ніяк не маглі выдаць свае ўказы ў 1893, 1903 гадах... Сатырычна выкрываючы нахабнасць царскага чыноўніка Кручкова, якога палешукі называюць «найяснейшая карона» (а гэты зварот у тых часах афіцыйна прымяняўся толькі ў дачыненні да манарха), В. Дунін-Марцінкевіч прымяняе прыём **гратэску**.

Гратэск спатрэбіўся пісьменніку, каб паказаць не столькі «цёмнату» пінскай шляхты, колькі яе запалоханасць. Не забудземся, што дзеянне п'есы адбываецца не толькі «ў глушы Пінскага павета», але і ў часы надзвычай жорсткай рэакцыі, якая наступіла ў Беларусі пасля падаўлення паўстання 1863—1864 гадоў.

Часам ствараецца ўражанне, што страх настолькі паралізаваў свядомасць пінскай шляхты, што яна нават не разумее, у якім стагоддзі жыве або што ў месяцы не можа быць больш чым 31 дзень (у вуснах жа Кручкова гучыць і «49 апреля», і «марта 69-го дня», і «октября 45-го числа»). Галоўная сіла, што рухае развіццё сюжэта фарса-вадэвіля В. Дуніна-Марцінкевіча, — гэта страх.

Такім чынам, сатырычная скіраванасць фарса-вадэвіля «Пінская шляхта» відавочная. Пісьменнік на першы погляд лёгка падсмейваўся з абмежаванасці, запалоханасці засяцкавай шляхты, якой было нямала не толькі на Піншчыне, але і ва ўсёй Беларусі, гратэска, шаржыравана — праз вобраз Кручкова — высмейваў царскае чыноўніцтва. На самай справе за падсмейваннем і жартамі былі не бяскрыўдныя кепікі, а сатырычныя кпіны і выкрыццё тыповых з'яў тагачаснай рэчаіснасці. Нават

▲ Сцэна са спектакля
«Пінская шляхта».
Нацыянальны акадэмічны
тэатр імя Янкі Купалы

***Гратэск** — наўмыснае рэзкае, шаржыраванае скажэнне з'яў рэчаіснасці, спалучэнне рэальнага з фантастычным.*

У чым, на ваш погляд, выявіўся неадназначны падыход В. Дуніна-Марцінкевіча да паказу пінскай шляхты?

▲ Я. Лявіцкі. Пінчукі

вадэвільныя песні ў творы — гэта не толькі любоўныя рамансы, але і сатырычныя куплеты. Як, напрыклад, тыя, што ў з’яве 4 спявае Куторга:

Гдзе ўнадзіцца юрыста,
Вымеце хату дачыста.
Такіх дзіваў нагаворыць,
Так многа кручкоў натворыць,
Што, пачасаўшы каршэнь,
Ты рассупоніш кішэнь.
Не дасі? Цябе замучыць...

Вострую сатырычную скіраванасць твора добра адчулі і ахоўнікі царскага рэжыму. Знамянальна, што пры жыцці пісьменніка «Пінская шляхта» не ўбачыла ні святла тэатральнай рампы, ні друкарскага станка.

! Нават калі ў канцы XIX стагоддзя вядомы беларускі гісторык і літаратуразнавец Мітрафан Доўнар-Запольскі захацеў змясціць фарс-вадэвіль у сваім «Календаре Северо-Западного края» на 1890 год, ад царскага цэнзара ён атрымаў наступнае заключэнне: «По моему мнению, подобное произведение, в коем в неприглядном свете выставляется личность должностного лица, станового пристава, который к этому везде называется “найяснейшая корона”, вряд ли удобно помещать в каком-либо издании, а в особенности в таком, как календарь, который предназначается для распространения в среде местного населения».

Упершыню твор быў надрукаваны толькі ў 1918 годзе.

Сёння «Пінскую шляхту» мы звычайна ўспрымаем на літаратурнай беларускай мове, якую яна займела дзякуючы Янку Купалу і Язэпу Лёсіку пры першай публікацыі. На самай справе аўтэнтычны¹ тэкст напісаны на заходнепалескім (пінскім) дыялекце — маналогі і дыялогі дзейных асоб, радкі песень, і толькі прозвішчы дзейных асоб, аўтарскія рэплікі і заўвагі пададзены на рускай мове. Аўтар стылізаваў мову сваіх персанажаў пад вядомы яму пінскі дыялект.

¹ *Аўтэнтычны* — дакладны, адпаведны арыгіналу.

Пры гэтым у пэўным сэнсе мова персанажаў індывідуалізавана. Так, Кручкоў гаворыць своеасаблівай «трасянкай», мешанінай мясцовых слоў і слоў рускай мовы. Што датычыць вобраза Куторгі, то мова яго багатая на вострыя і вельмі дасціпныя народныя выразы, («даганяючы не нацалавацца»; «здоровы як рыжык баровы»; «калі абора цячэ — гаспадыня бліны пячэ, а калі гумно цячэ — гаспадар з хаты ўцячэ»; «млын меле — мука будзе, язык меле — бяда будзе» і г. д.). Вобраз Куторгі не адназначны. З аднаго боку, Куторга гатовы дзеля ўласнай карысці «крыва» сведчыць на судзе. З другога — ён своеасаблівы філосаф («Быць філосафам — то значыць: // Не бач, што не трэба бачыць»), выяўляе здольнасці спевака, спявае раманы, прыпеўкі. Менавіта яму аўтар даручае закончыць свой фарс-вадэвіль традыцыйным зваротам да публікі.

Заканчэнне твора звычайна супадае з развязкай дзеяння. У «Пінскай шляхце», аднак, развязка папярэдняга дзеяння супадае з завязкай наступнага. Кручкоў, імкнучыся да нажывы, пры сваім ад'ездзе хітра страўлівае яшчэ адну пару пінскай шляхты. Ён адвдзіць убок Альпенскага і паведамляе, што Статкевіч адмаўляе яму ў праве называцца шляхціцам. Затым падыходзіць да Статкевіча і кажа: «Знаеш? Цябе Альпенскі аблаяў мужыком». Статкевіч раз'юшыўся: «Ён смеў назваць мяне мужыком?! Мне сам Юры Кабылінскі падпісаў грамату — дык я ж на шкуры яго выпішу сваё шляхецтва!» Зноў пачынаецца бойка. Калі ж Ліпскі просіць Кручкова разняць «дерущихся»,

Шасцідзесяцігадовы «кавалер» хоча ажаніцца з сямнаццацігадовай Марысяй, а за гэта гатоў «крыва» сведчыць на карысць Ціхона Пратасавіцкага (бацькі Марысі).

Якія творы рускай літаратуры пераклікаюцца з камедыяй «Пінская шляхта»?

Сцэна са спектакля «Пінская шляхта». Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.
У ролі Куторгі — М. Кучыц ►

«а то і з вас штраф будзе належыць», той адказвае: «Не ка мне, не ка мне, — няхай у суд падаюць, тагды прыеду на следства! Бывайце здаровы!» І з Пісулькіным пакідае пінскую шляхту ў надзеі на новы прыезд, на новы добры «ўлоў».

Апрача іншага, у гэтай сцэне мы бачым, з чаго пачала разгортвацца інтрыга твора, як завязваўся яго сюжэт.

Звернем увагу на адну дэталю, якая характарызуе сутнасць пінскай шляхты: «сам Юры Кабылінскі падпісаў грамату».

Хто ж такі Юры Кабылінскі?

З біяграфіі В. Дуніна-Марцінкевіча вядома, што сярод дэмакратычнай інтэлігенцыі, якая па-сяброўску збіралася ў мінскай кватэры пісьменніка, быў вядомы калекцыянер і гумарыст Ю. Кабылінскі. Маючы ў сваёй калекцыі старую паперу, пячаткі, узоры подпісаў, ён мог дзеля жарту любому выдаць «грамату шляхціца», пацвердзіць шляхецтва. Што ён, несумненна, часам і рабіў.

Але якая вартасць была таго «пацверджанага» шляхецтва — гэта якраз і паказваецца ў «Пінскай шляхце».

Фарс-вадэвіль Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта» вось ужо сто гадоў не сыходзіць са сцэны шэрага беларускіх тэатраў. Асаблівым поспехам карыстаецца яго ўвасабленне рэжысёрам Мікалаем Пінігіным на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя

Янкі Купалы. У пастаноўцы гэтага беларускага рэжысёра спектакль у перакладзе на польскую мову ішоў і на варшаўскай сцэне.

Якія іншыя драматычныя творы вы читалі або глядзелі ў тэатры?

Знамянальна, што перакладчыкам п'есы на польскую мову стала Барбара Крыжанска-Чарнавеска — наша далёкая суайчынніца, прапрапраўнучка самога драматурга, жыццё якой (яшчэ да высьвятлення сваяцтва з В. Дуніным-Марцінкевічам) было звязана з літаратурай.

Відавочна, і праблемы п'есы, і майстэрства драматурга імпануюць глядачам. «Пінская шляхта», як і некаторыя іншыя драматычныя творы Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, аказала ўплыў на развіццё беларускай драматургіі, у прыватнасці на творчасць класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы, яго камедыю «Паўлінка».

1. Што складае канфлікт камедыі «Пінская шляхта»?
2. Як паказвае драматург засцяпковую шляхту? Якія прыёмы сатырычнай тыпізацыі¹ выкарыстоўвае драматург для стварэння вобразаў камедыі?
3. Вызначце, якіх жыццёвых прынцыпаў прытрымліваецца Куторга. Выкажыце ваша стаўленне да яго.
4. З дапамогай якіх мастацкіх сродкаў ствараецца вобраз Кручкова? Складзіце цытатную характарыстыку вобразаў станавога прыстава Кручкова і яго памочніка Пісулькіна.
5. Разгледзьце фотаздымкі са спектакля «Пінская шляхта». Паразважайце, наколькі вобразы тэатральных герояў знешне адпавядаюць сваім літаратурным прататыпам. Аргументуйце сваю думку.
6. Прачытайце ў слоўніку літаратуразнаўчых тэрмінаў, што такое гратэск. Растлумачце, з якой мэтай выкарыстоўваецца прыём гратэску ў творы.
7. Як у п'есе суадносіцца развязка дзеяння з яго завязкай?
8. Па якой прычыне п'еса «Пінская шляхта» не трапіла ў свой час у друк і на сцэну? Чаму камедыя ў нашы дні не сыходзіць са сцэн беларускіх тэатраў? У чым актуальнасць твора?

9. Раскрыйце сэнс назвы твора. Складзіце дыяманту² «Пінская шляхта».

Ключавое слова	Парадак складання дыяманты
Шляхта	Тэма (назоўнік)
	Два азначэнні (прыметнікі)
	Дзеянне (тры дзеясловы)
	Асацыяцыі (чатыры назоўнікі) (падбіраюцца антонімы да папярэдніх паняццяў)
	Дзеянне (тры дзеясловы)
	Два азначэнні (прыметнікі)
Пінская шляхта	Тэма (назоўнік)

10. Падрыхтуйце мультымедыйную прэзентацыю «Ля тэатральнай афішы: камедыя Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта»». Выкарыстайце відэаролік спектакля «Пінская шляхта».

11. Пазнайце героя па яго маўленчым партрэце (трэнажор «Героі камедыі В. Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта»»).

¹ *Прыёмы сатырычнай тыпізацыі* — гаваркія прозвішчы, мова персанажаў, іх учынкi, аўтарскія рэмаркі, іронія, мастацкія дэталі і інш.

² *Дыямáнта* — сямірадкавы верш, пабудаваны на антаніміі паняццяў.

Фарс і вадэвіль як камедыйныя жанры

Вадэвіль — невялікі, аднаактавы камедыйны твор з займальнай інтрыгай, анекдатычным парадаксальным сюжэтам, песнямі-куплетамі, часам танцамі.

Усё гэта прысутнічае ў «Пінскай шляхце». У прыватнасці, тут і анекдатычны сюжэт са шчаслівай развязкай, і даволі дынамічныя дыялогі, і сам твор складаецца ўсяго з аднаго акта. У ім мы сустрэкаемся з танцамі і частымі песнямі. Іх дзевяць. Гэта арыі Марысі (з’явы 1 і 9), Куторгі (з’явы 4, 5, 6 і апошняя), дуэты Марысі і Грышкі (з’ява 2), Марысі і Куторгі (з’ява 6). Жанр гэтай п’есы В. Дунін-Марцінкевіч вызначыў як **фарс-вадэвіль**.

Фарс (фр. *farce*, ад лац. *farcio* — ‘начыняю, напаўняю’) — невялікая камедыя ці вадэвіль з элементамі грубаватых жартаў, надмернымі знешнімі камічнымі эфектамі, жаданнем паказаць чалавека ці падзею ў шаржыраваным, карыкатурным выглядзе.

Няцяжка заўважыць у «Пінскай шляхце» яўныя перавелічэнні ў запалоханасці і ганарлівасці прадстаўнікоў шляхецкага саслоўя, у нахабнай беспакаранасці Кручкова і Пісулькіна, якія вядуць адначасова і «следства», і «суд». Гэта зроблена пісьменнікам, каб звярнуць увагу на сацыяльнае ўладкаванне тагачаснага грамадства, на прыніжанае становішча простых людзей. Зрэшты, як сведчыць назва твора, гэта не зусім простыя людзі, а ўсё-такі шляхта. Тады што ўжо казаць пра стаўленне падобных Кручковых да звычайных сялян, няхай сабе і вызваленых ужо ад прыгону, дый не толькі «ў глушы Пінскага павета», а і па ўсёй Беларусі! На такі роздум мог у свой час наштурхнуць фарс-вадэвіль «Пінская шляхта», чаго і баяліся царскія цензары. Таму і не далі магчымасці надрукаваць гэты твор.

1. Якія асаблівасці ўласцівы вадэвілю і фарсу?

2. Прыгадайце аўтарскую жанравую характарыстыку п’есы «Пінская шляхта». Уявіце сябе літаратуразнаўцам-крытыкам: вызначце жанр твора і падмацуйце адказы прыкладамі з тэксту п’есы.